

تأثیر شاخص‌های محیط‌زیستی بر احساس امنیت در محله‌های شهری (پژوهش موردی: کرمانشاه)

سونیا امجدیان^۱، بیژن کلهرنیا^{۲*}، سیدعلی نوری^۳، مریم انصاری‌منش^۴

۱ دانشجوی دکتری معماری، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران
۲ استادیار مدعو معماری - شهرسازی، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران
۳ استادیار گروه معماری - شهرسازی، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران
۴ استادیار گروه معماری، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران

(تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۶/۲۶؛ تاریخ تصویب: ۱۴۰۰/۰۷/۰۷)

چکیده

شاخص محیط‌زیست شهری از عواملی است که در پژوهش حاضر سعی شد، تأثیرش بر احساس امنیت در فضای شهری مورد سنجش قرار گیرد. در راستای این پژوهش، با هدف تحلیل فضایی احساس امنیت شهروندان در محله‌های شهر کرمانشاه؛ محله‌های فیض‌آباد، ۲۲ بهمن، جوانشیر، آبادانی و مسکن، شریعتی، سعدی، آقاجان، چنانی، جعفرآباد و الهیه مورد ارزیابی قرار گرفته شد. روش تحقیق از لحاظ هدف، کاربردی، بر اساس ماهیت روش، توصیفی-تحلیلی است. احساس امنیت به‌عنوان متغیر وابسته و کیفیت محیط‌زیست به‌عنوان متغیر مستقل در قالب شش شاخص آلودگی هوا، آلودگی صوتی، پسماند، سرانه فضای سبز، وضعیت مجاری فاضلاب و نسبت ساختمان‌های بادوام به کل ساختمان‌ها و تأثیر آن‌ها بر احساس امنیت در نظر گرفته شد. پس از گردآوری داده‌ها، با بهره‌گیری از تکنیک تاپسیس، به ارزیابی هر یک از محله‌ها از نظر احساس امنیت شهری بر اساس شاخص مطروحه پرداخته شد. بر اساس بررسی‌های صورت گرفته، محله ۲۲ بهمن با توزیع متناسب فضای سبز، میزان حجم زباله کمتر، درصد بیشتر ساختمان‌های بادوام و ... برخوردارترین محله شهر کرمانشاه و محله فیض‌آباد با یافت آشفته، آلودگی هوا، بوی نامطبوع فاضلاب، حجم زباله، آلودگی صوتی و کمترین میزان توزیع فضای سبز، محروم‌ترین محله از لحاظ شاخص محیط‌زیست شهری در میان محله‌های مورد مطالعه ارزیابی شد. بر همین اساس نتیجه شد که احساس امنیت در این محله‌ها رابطه مستقیمی با کیفیت شاخص‌های محیط‌زیست دارد. نتایج این پژوهش می‌تواند به مدیران و دست‌اندرکاران شهر کرمانشاه در افزایش امنیت شهری با بهره‌گیری از شاخص‌های محیط‌زیستی کمک شایانی نماید.

کلید واژه‌ها: امنیت، تاپسیس، فضای سبز، محیط‌زیست شهری

سرآغاز

از علت‌های ضعف در محله‌های شهری و به ویژه محله‌های تاریخی و فرسوده شهرها، عدم وجود کیفیت محیط‌زیستی، آلودگی هوا، آلودگی محیط، آلودگی صوتی، عدم توجه به فضای سبز و... و به تبع آن عدم احساس امنیت محیطی است که با برطرف کردن این معضل، می‌توان گامی مهم در توسعه محله‌محور شهری برداشت. در بررسی علت پیدایش شهر و این که چرا اجتماع‌های بشری در محیطی چون شهر گرد هم آمدند، نظریه‌های مختلفی ارائه گردیده است که یکی از نظریه‌ها، مساله امنیت و ابعاد ایمنی را در پیدایش شهر موثر می‌داند. حال با گذر قرن‌ها از پیدایش نخستین اجتماع‌های شهری، شهرها در نتیجه رشد گسترده کالبدی و جمعیتی خود درگیر مساله‌های جدیدی در چارچوب انواع مختلف ابعاد زندگی شهروندان هستند. در این میان امنیت شهری، به‌عنوان یکی از مساله‌های مهم در بحث‌ها، اصطلاح‌ها و ساماندهی شهری به حساب می‌آید. در کنار مفهوم امنیت، احساس امنیت را واکنش عاطفی به جرایم خشونت بار اجتماعی و آسیب‌های فیزیکی در نظر می‌گیرند و یا طیفی از واکنش‌های عاطفی و عملی به جرم و بی‌نظمی که افراد یا اجتماع با آن مواجه‌اند (Gert, 2005).

در عصر حاضر، محیط‌های نامطلوب شهری مشکل‌های بسیاری را برای شهروندان ایجاد کرده و در رشد آسیب‌های اجتماعی موثر هستند. با گسترش این آسیب‌ها، امنیت رنگ می‌بازد و بر بار میزان جرم افزوده می‌شود؛ مردم در کنش‌های اجتماعی با احتیاط عمل می‌کنند و با هر اتفاقی، ترس و دلهره آن‌ها دوچندان می‌شود و در نتیجه احساس ناامنی می‌کنند (Dey et al., 2003).

طی سال‌های اخیر، موضوع مورد مطالعه در سطح جهانی، مورد توجه قرار گرفته است. بنابراین می‌توان با بهره‌گیری از مبانی تئوریک، متغیرها و روش‌های آن‌ها، در مطالعه‌های داخلی از آنان بهره جست. (Bonnete et al., 2007)، در پژوهشی نشان دادند که زن‌ها و دختران از زندگی کردن در مکان‌هایی که مطابق آمارهای رسمی جرم و ناامنی در آن‌ها زیاد است و به اسم محله‌های مساله‌دار شناخته شده است در هراس هستند و نسبت به آن‌ها احساس ناامنی می‌کنند. (Giordano, 2008)، در پژوهشی نشان داد که شبکه‌های خیابانی محله‌ها عامل بسیار مهمی در شکل دادن به الگوهای جرم هستند و شبکه خیابان و کاربری زمین، هر دو در مساله‌های مربوط به جرم‌های محله‌های

شهری مشارکت دارند. (Foster et al., 2014)، اثرهای ترس از جرم را در راه رفتن و پیاده‌روی افراد در استرالیا بررسی و تحلیل کرده‌اند و به این نتیجه دست یافتند که با افزایش مداخله‌ها می‌توان ترس از جرم را کاهش و میزان پیاده‌روی را در معابر شهری افزایش داد. سابقه مطالعه‌ها در زمینه مورد بررسی در ایران، به دهه اخیر بر می‌گردد. تعدادی از پژوهشگرهای کشور با اشاره‌های مختصری، در تحقیق‌های مرتبط و یا به طور ویژه این موضوع را مورد توجه قرار داده‌اند. برای نمونه، (Alikhah & Najibi rabeie, 2006) در پژوهشی وضعیت ترس زنان از جرم در فضاهای شهری مناطق ۲۲ گانه شهر تهران را بررسی کرده‌اند و نتیجه گرفتند که زنان در فضاهای عمومی شهری تهران، احساس امنیت ندارند. (Rabbani & Hemmati, 2009)، به بررسی احساس ناامنی شهروندان زنجانی پرداختند و به این نتیجه رسیدند که بیشتر پاسخگویان احساس ترس و ناامنی به نسبت اندکی داشته و از نظر آن‌ها امنیت نسبتاً زیادی در محل سکونت آن‌ها در مقایسه با سطح شهر وجود دارد. (Zangiabadi & Rahimi, 2010)، در پژوهشی به این نتیجه دست یافتند که بین ارتکاب جرایم و ویژگی‌های محل وقوع جرم مثل تاریکی و خلوتی محیط ارتباط معناداری وجود دارد. به علاوه، تراکم جمعیت و افزایش تعداد مهاجران به‌عنوان عامل موثر در بروز جرم عمل می‌نماید. (Moayedi et al., 2014)، در پژوهشی به بررسی نقش مولفه‌های منظر شهری در ارتقای سطح احساس امنیت در فضاهای عمومی شهری در محله اوین شهر تهران پرداختند که نتایج نشان می‌دهد که علیرغم وجود امنیت، احساس امنیت پایین است. با توجه به مطالعه پژوهش‌های پیشین، می‌توان نتیجه گرفت که با توجه به جدید بودن موضوع احساس امنیت شهری، منابع تحقیقاتی موجود اندک است و یافته‌های در دسترس، در حد اشاره‌هایی در سایر پژوهش‌ها که بیشتر مربوط به سایر نقاط جهان است محدود شده است. علاوه بر آن، مطالعه‌های صورت گرفته در ایران اغلب با رویکرد جامعه‌شناختی صورت گرفته و جای خالی پژوهش‌هایی با موضوع تحلیل فضایی احساس امنیت شهروندان با تاکید بر شاخص‌های محیط‌زیستی احساس می‌شود. در این تحقیق، فضای عمومی به‌عنوان ظرفی برای روابط اجتماعی در هر سطح و افراد جامعه و روابط اجتماعی به عنوان عناصر شکل‌دهنده آن فرض شده‌اند. هدف از این پژوهش، پاسخ به این سوال است که

تأثیر مستقیم بر طرح شهر هستند و این یکی از معضله‌های بر سر پیوندهای اجتماعی است (Mumford, 2004).

پژوهش‌گران در چارچوب واقع بینانه‌ای امنیت را در واژه‌های سیاسی و انتظامی تعریف کرده‌اند و به‌طور کلی بیشتر آن را به معنی حمایت از ارزش‌ها و مقابله با خطرها و دشمن می‌دانند (Brownlow, 2004).

بعضی از معیارهای شهرسازی در تامین امنیت یک فضا اختصاص به جنسیت و سن و غیره ندارند و برای کل جامعه کاربرد خواهند داشت مانند ملاک‌های طراحی یک فضای امن شهری (روشنایی مناسب، حس دیده شدن و شنیده شدن و مراقبت عمومی، دسترسی به کمک و دید کافی و خوانایی محیط و نگهداری و جلوگیری از تخریب و وندالیسم). امنیت را با توجه به مطالعه‌های صورت گرفته می‌توان به‌طور کلی در سطوح مختلفی همچون امنیت فردی، امنیت اجتماعی، امنیت ملی، امنیت اقتصادی، امنیت فرهنگی، امنیت کالبدی (محیطی)، امنیت کارکردی تقسیم‌بندی نمود. تعریف هر کدام از این مفهومی‌ها در حوزه‌های مختلف نیز از هم متمایز می‌شوند، به‌عبارتی علوم مختلف بسته به موضوعات مورد بررسی خود، برای امنیت تعاریفی خاص دارند. فضاهای شهری نیز به‌عنوان بخش کالبدی عرصه عمومی که تجلی کالبدی این عرصه محسوب می‌شوند، در تعامل نزدیکی با موضوع امنیت قرار می‌گیرند. یک فضای شهری مناسب تا حد زیادی تامین‌کننده امنیت و فضای نامناسب از بین برنده آن و زمینه‌ساز انواع آسیب‌ها و معضله‌های اجتماعی است (Gharaei et al., 2010)، بنابراین محیط محله‌های شهری در تعامل نزدیکی با موضوع امنیت قرار می‌گیرند. چرا که در اهداف تئوری‌های شهرسازی اجتماعی میزان حضور افراد در محیط شهری به توازن بین کنترل‌های اجتماعی و صمیمیت، امنیت و احساس ناامنی، آشنا و غریبه، شباهت‌ها و تفاوت‌ها بستگی دارد. بنابراین شهرها هم محل ترس و تمایل و هم تهدید و فرصت می‌باشند که هم جاذبه و هم دافعه ایجاد می‌کنند (Siebel & Wehrheim, 2003).

گروه بیل هیلیر با تمرکز بر بعد کالبدی، تجمع خیابان‌ها و لایه‌های آن را به‌عنوان مولفه‌های کلیدی در ایجاد محیط امن شهری معرفی کرده‌اند. از نظر این گروه، بهترین محیط‌های شهری آن‌هایی هستند که به خوبی با الگوی شهر، یکپارچه شده‌اند و امنیت عمومی را ترویج می‌کنند (Boyl et al., 2003).

آیا ارتقای کیفیت محیط‌زیست شهری می‌تواند بر ارتقای احساس امنیت فضایی در محله‌های شهری موثر باشد؟

چارچوب نظری احساس امنیت

احساس امنیت عبارت است از نوعی ذهنیت و جهت‌گیری روانی مثبت (رضایت‌بخش، قانع‌کننده و آرام‌بخش) شهروندان نسبت به عدم تأثیرگذاری حضور و بروز رویدادها و وقایع ضد امنیتی در شرایط فعلی و آتی، در حوزه‌های امنیت اجتماعی، ثبات سیاسی، انسجام هویتی یکپارچگی و امنیت سرزمینی (Rajabipour, 2003). احساس امنیت پدیده روان‌شناختی-اجتماعی است که دارای ابعاد گوناگونی است. به‌لحاظ روش‌شناسی احساس امنیت، سازه چندبعدی است و در ارتباط با شرایط اجتماعی و افراد مختلف به گونه‌ای متفاوت ظهور یافته و به شکل‌های مختلف نیز قابل سنجش و اندازه‌گیری است (Moazen Jami, 1998). مفهوم احساس امنیت یکی از شاخص‌های کیفیت زندگی در شهرها و آسیب‌های اجتماعی از مهم‌ترین پیامدهای مختلف امنیت به‌شمار می‌روند (Azimi Hashemi, 2005). احساس امنیت، تنها احساس اعتماد به خود در توانایی شخصی برای مقابله با تهدیدها نیست. احساس امنیت و آسایش خاطر، اشاره به شرایطی دارد که سیستم حفاظتی جامعه و محیط در مقابل جرم‌ها و رفتارهای آنومیک از شرایط موثر و کارآمدی در زمینه‌های پیشگیری از آن و برخورد موثر با آن برخوردار است (Sherman, 1998). در سطح فردی احساس امنیت در یک جامعه به احساس روانی شهروندان از میزان یا عدم وجود جرم در آن جامعه مربوط می‌شود و هرچه میزان فراوانی جرم بالاتر است احساس امنیت پایین‌تر است. ولی این احساس ناامنی صرفاً بازتاب عدم وجود امنیت در یک جامعه نخواهد بود. ممکن است در یک جامعه امنیت وجود داشته باشد اما شهروندان در آن احساس امنیت نداشته و برعکس (Kolachian, 2003).

امنیت شهری

از جنبه اجتماعی می‌توان شهر را به عنوان چارچوب خاصی در راستای خلق فرصت‌های متمایز برای زندگی مشترک معنا کرد، به واسطه شکل‌های غیرمستقیم پیوند معاشرت و تعامل، شخصیت شهروندان بسیار زیاد می‌شود. همچنین گروه‌ها دارای

می‌باشند. به‌طور کلی می‌توان گفت که گسترش بی‌رویه شهرها در بسیاری از کشورهای جهان به دلیل اثرهای مخرب آن بر محیط‌زیست در حال تبدیل شدن به نگرانی عمومی است و این مشکل‌های محیطی می‌تواند خطر مهمی برای کیفیت زندگی آن‌ها به‌شمار آید (Seyfoldini & Mansourian, 2012).

برای ارتقای کیفیت محیط‌زیست شهر از طریق اصلاح ساختاری سیمای سرزمین، بر حضور پیوسته طبیعت در شهر و حفاظت از جریان‌ها و فرآیندهای طبیعی برای دستیابی به محیط‌زیستی پایدار تاکید می‌شود (Parivar et al., 2009). یکی از نگرانی‌های رو به افزایش در سراسر جهان این است که چگونه شهرها و محله‌های شهری از نظر محیط‌زیستی به مکان سالمی برای زندگی، کار، تفریح و سرگرمی تبدیل شوند. بخش عظیمی از این نگرانی‌ها مربوط به ارزیابی و مدیریت عوامل محیط‌زیستی است و همچنین تاثیر شماری از عملکردهای منفی شهری بر سایر فعالیت‌های شهری است (Miler & Draw, 2013).

محیط‌زیست شهری مجموعه‌ای متشکل از زیرمجموعه‌های گوناگون طبیعی انسان‌ساخت و جوامع انسانی است که روابط متقابل با یکدیگر و محیط پیرامونی دارند. بنابراین، به‌کارگیری روش‌های علمی برای شناخت این روابط پیچیده و مشکل امکان‌پذیر است (Robati, 2015). در نتیجه تعیین شاخص‌ها به منظور ارزیابی کیفیت وضعیت محیط‌زیست شهری مهمترین و اولین گام در راستای تعیین کیفیت محیط‌زیست شهری به حساب می‌آید (UN Habitat, 2009). با توجه به شرایط محیط‌زیستی و با استناد به اطلاعات موجود در سالنامه آماری سال ۱۳۹۴-۱۳۹۰ و تلفیق شاخص‌های جهانی و شاخص‌های ایران مجموعه‌ای شامل ۵۱ شاخص محیط‌زیستی در سه بعد فیزیکی- شیمیایی، اقتصادی- اجتماعی و فرهنگی استخراج شد که در نهایت و با تشکیل پنل دلفی در سه دور به ۱۵ شاخص به‌عنوان شاخص نهایی رسیدند. ارزیابی کیفیت محیط‌زیست شهری با استفاده از شاخص‌های محیط‌زیستی، اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی کاری تازه و نوپا است و این کار در ایران تنها برای کلان‌شهر تهران، توسط (Robati, 2015) انجام شده است. از بین شاخص‌های محیط‌زیستی ۶ عامل به‌عنوان عامل‌های تاثیرگذار در کیفیت محیط‌زیست شهری بودند که در این پژوهش مورد بررسی قرار می‌گیرند و عبارتند از: هوا و اقلیم، نسبت ساختمان‌های بادوام به کل ساختمانها، مقدار زباله تولیدی،

در این راستا می‌توان بر این موضوع تاکید داشت که محیط برخی از محله‌های تاریخی بر پایه ترس ساخته شده‌اند، ترس از فعالیت‌های منفی، ترس از برخورد با مردم، ترس عبور از خیابان‌ها، حتی ترس از آب و هوا و این ترس‌ها موجب قفل شدن ساکنین در محیط شده و ارتباط با جهان پیرامون را قطع کرده و محیط‌های عمومی را سخت و غیرجذاب می‌کند؛ وجود دیوارهای تیره و مخروبه‌ها، خیابان‌هایی که وحشت‌آور می‌باشند، به‌جای این که حس مکان ایجاد کند، بیشتر محلی برای عبور محسوب می‌شود و جذابیت برای حضور گردشگران وجود نخواهد داشت. بنابراین، افراد در مواجهه با این فضاها به‌طور عمومی دو راه را در پیش خواهند گرفت: نخست رفتارهای کناره‌گیرانه و محدودکننده، مثل اجتناب کردن از حضور در مکان‌های ناامن، یا باهم رفتن به این مکان‌ها، دوم رفتارهای محافظه‌کارانه مثل روش‌های دفاع شخصی؛ البته هیچکدام از این واکنش‌ها نمی‌توانند ترس از جرم را کاهش دهند (Zabetian et al., 2010).

در مجموع موضوع امنیت کالبدی با توجه به این که در تعامل مستقیم با شهر قرار دارد مورد تاکید صاحب‌نظران حوزه شهرسازی قرار گرفته و آن را مایه آسایش، آرامش و احساس رضایتی که شهروندان در نتیجه افزایش کارایی و مطلوبیت محیط و کالبد می‌دانند، که این مطلوبیت با برنامه‌ریزی دقیق، طراحی سنجیده و نظارت کافی در فضای شهری حاصل می‌شود. بنابراین از آن‌جایی که کالبد بافت‌های تاریخی به‌نوبه خود تاثیر به‌سزایی بر افزایش یا کاهش احساس امنیت افراد دارد، به‌همین منظور نیز قابلیت امکان سنجش نقش آن از نگاه شهروندان و گردشگران که مخاطبین اصلی این بافت‌ها هستند، وجود دارد (Mirhoseini & Jahanbakhsh, 2017).

شاخص محیط‌زیست

کیفیت محیط‌زیست را می‌توان کیفیت زندگی تلقی نمود و از عوامل مهم توسعه پایدار می‌باشد. در این راستا محله‌های شهری می‌توانند تاثیر بسیاری بر چگونگی توسعه روابط محیط‌زیست شهری داشته باشند. کیفیت محیط‌زیست یک شهر، به‌عنوان بخشی از کیفیت کلی زندگی به‌شمار می‌آید (Lavalle, 2010). قرن بیست و یکم را می‌توان چرخشی به محیط‌زیست نام نهاد. اکنون جوامع، دیگر به‌جای توسعه شتابان و رو به جلو، خواهان توجه بیشتر به محیط‌زیست و مصرف بهینه و توسعه پایدار

سرانه فضای سبز، آلودگی هوا و وضعیت آلودگی مجاری
فاضلاب در بافت شهر.
شاخص‌های محیط‌زیست همچنین می‌توانند احساس امنیت
شهری را تحت تاثیر قرار دهند؛ به‌ویژه این که در ایجاد آشفتنگی
و حس ترس در فضای شهری و همچنین احساس رهاشدگی
فضای شهری تاثیرگذار هستند.

جدول (۱): شاخص‌های محیط‌زیست شهری موثر در احساس امنیت فضایی مستخرج از نظریه CPTED

منبع	شاخص	
(Wilson & Kling, 2003) (Adibi saad nezhad & Azimi, 2012) (Spelman, 1993) (Cozens, 2000) (Meyer, & Qhobela, 1998)	۱. وضعیت آلودگی صوتی ناشی از فعالیت‌های صنعتی و تجاری، کارگاه‌های موجود در محله‌های، ترافیک و غیره. ۲. پسماند: - وجود زباله‌های رهاشده در سطح محله - سرعت جمع‌آوری آن‌ها، وجود ظروف آشغال کافی و مناسب در سطح معابر ۳. وضعیت مجاری فاضلاب در سطح بافت فیزیکی ۴. آلودگی هوا (میزان غلظت آلاینده‌ها) ۵. سرانه فضای سبز، تراکم انواع فضای سبز ۶. نسبت ساختمان‌های بادوام به کل ساختمان‌ها	شاخص محیط‌زیست شهری

روش پژوهش

این پژوهش براساس هدف، کاربردی و براساس ماهیت و روش، توصیفی-تحلیلی از نوع پیمایشی است. گردآوری داده‌ها و اطلاعات از طریق دو روش کتابخانه‌ای و میدانی انجام شده است. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه شهروندان زن و مرد ۱۸ سال به بالای ساکن در محله‌های مورد مطالعه پژوهش حاضر است و حجم نمونه آماری با استفاده از فرمول کوکران تعداد ۳۷۵ نفر برآورد شد که همین تعداد نیز مبنای پرسش‌شوندگان قرار گرفته است. با این حجم نمونه سطح اطمینان ۹۵ درصدی از نتایج به‌دست می‌آید که از سطح معناداری پنج درصد برای کلیه موارد برخوردار خواهد شد. جامعه آماری علاوه بر ساکنین محله‌ها، استفاده‌کننده‌ها از فضا (کسانی که برای خرید به محله مراجعه می‌کنند و یا گردشگرهای بافت‌های تاریخی)، بازاریان، مسئولین نهادهای مربوطه و استادان معماری، شهرسازی و مرمت بودند. افراد نمونه به‌صورت تصادفی به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای، از میان شهروندان محله‌های مذکور انتخاب شده‌اند. زمان انجام پژوهش در آذرماه ۱۳۹۸ بود. با توجه به مطالعه‌های صورت گرفته در حوزه محیط‌زیست شهری، متغیرهایی مانند آلودگی هوا، آلودگی صوتی، پسماند و سرانه فضای سبز، وضعیت مجاری فاضلاب و نسبت ساختمان‌های بادوام به کل ساختمان‌ها

در محله‌های مذکور مورد تحلیل و بررسی قرار گرفت. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها و تلخیص و طبقه‌بندی پرسشنامه‌ها، ابتدا داده‌های آماری جمع‌آوری شده، کدگذاری گردیده و سپس وارد رایانه شده و در نهایت با استفاده از نرم‌افزار SPSS پردازش شده‌اند و تاثیر شاخص محیط‌زیست شهری بر احساس امنیت شهروندان بررسی شد. همچنین با استفاده از روش تصمیم‌گیری چند معیاره تاپسیس، محله‌های شهری برای شاخص احساس امنیت شهری رتبه‌بندی شده و با کمک شاخص ضریب پراکندگی، میزان نابرابری‌ها مشخص شد.

محدوده مورد مطالعه

شهر کرمانشاه به عنوان یکی از شهرهای پرجمعیت ایران در رده کلان شهرها قرار گرفته است. از آنجا که رشد شهر از دهه ۵۰ خورشیدی به بعد بسیار سریع بود، شاهد شکل‌گیری محله‌ها با بافت‌های منظم و یا بافت‌های خودرو و ناهماهنگ با سایر نقاط بود. توزیع خدمات محله‌ای و به خصوص در حیطه محیط‌زیست شهری، ناهماهنگ و غیراستاندارد است و کمبودهای بسیاری از این لحاظ در سطح محله‌های قابل ذکر است. در این پژوهش سعی شد ۱۰ محله مختلف از سطح شهر کرمانشاه با توجه به نوع بافت و تفاوت در توزیع امکانات انتخاب شود. این محله‌ها

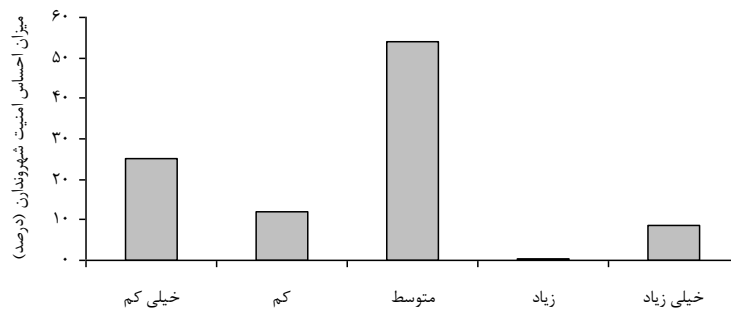
جدول (۲): میانگین رتبه پاسخ دهنده‌ها مرتبط با شاخص محیط‌زیستی، (ماخذ: Amjadian et al., 2021)

متغیر محیط‌زیستی	میانگین رتبه‌ها
آلودگی صوتی	۲/۷۲
سرانه فضای سبز	۲/۶۳
پسماند	۲/۴۲
آلودگی هوا	۱/۲۴
وضعیت مجاری فاضلاب	۲/۲۱
نسبت ساختمان‌های با دوام به کل ساختمان‌ها	۲/۶۹

عبارتند از فیض آباد، ۲۲ بهمن، جوانشیر، آبادانی و مسکن، شریعتی، سعدی، آقاجان، چنانی، جعفرآباد و الهیه.

یافته های اصلی

در این پژوهش شاخص محیط‌زیست با شش متغیر بررسی شد که بررسی تک تک متغیرها با توجه به میانگین پاسخ‌های به دست آمده وضعیت نامطلوب محیط‌زیستی را در محله‌های مورد مطالعه نشان می‌دهد. یافته‌ها نشان می‌دهد که کمترین میانگین رتبه را آلودگی هوا و بیشترین میانگین رتبه را آلودگی صوتی به خود تخصیص می‌دهد جدول (۲).

شکل (۱): سنجش میزان احساس امنیت شهروندان در محله‌های مورد مطالعه شهر کرمانشاه، (ماخذ: Amjadian et al., 2021)

و توزیع متناسب فضای سبز معادل (۱۰ درصد مساحت منطقه) و نمره تاپسیس ۰/۳۱۵۱، از مجموع شاخص محیط‌زیستی رتبه یک و محله فیض‌آباد با امتیاز ۰/۰۱۱۹ رتبه آخر را به خود اختصاص داده است. میانگین امتیاز تاپسیس شاخص محیط‌زیستی در محله‌های مورد مطالعه برابر با ۰/۰۷۲۸ و انحراف معیار آن برابر با ۰/۰۶۵۵ است. ضریب اختلاف با مقدار ۰/۰۷۳ نشانگر نابرابری به نسبت بالا بین مناطق شهر است جدول (۳).

نمودار میله‌ای رسم شده شکل (۱)، نشان می‌دهد که طبق نظر پاسخ‌گویان، میزان امنیت آن‌ها در سطح به نسبت پایینی قرار دارد. بیشترین میزان احساس ناامنی شهروندان در محله‌های مورد مطالعه به ترتیب به گویه‌های قدم زدن در مسیرهای خلوت با ۸۹/۳ درصد، تردد بانوان و کودکان در ساعات پایانی شب با ۷۷/۳ درصد است و پایین‌ترین آن مربوط به گویه خالی گذاشتن منزل به مدت چند روز با ۴۲/۲ درصد است. از لحاظ شاخص محیط‌زیست شهری، محله ۲۲ بهمن با داشتن پارک‌های شهری

جدول (۳): نتایج روابط بین متغیر محیط‌زیست شهری در محله‌های مختلف با احساس امنیت شهروندان، (ماخذ: Amjadian et al., 2021)

متغیر مستقل	متغیر وابسته	نوع آماره	value	Sig سطح معناداری
شاخص محیط‌زیست شهری	احساس امنیت	اسپیرمن	۰/۳۲	۰/۰۸

بهمن برخوردارترین و فیض‌آباد محروم‌ترین محله از نظر شاخص محیط‌زیست و به تبع آن احساس امنیت رتبه‌بندی شدند.

برای دستیابی به تحلیل قطعی از لحاظ شاخص‌های محیط‌زیست شهری با هدف رتبه‌بندی احساس امنیت، همه چهار شاخص با استفاده از مدل تاپسیس محاسبه شد. در این تحلیل محله ۲۲

محیط بر رفتار تحت تأثیر قرار دهند؛ به‌ویژه این که در ایجاد آشفته‌گی و حس ترس در فضای شهری و همچنین احساس رهاشدگی فضای شهری تأثیرگذار هستند. با توجه به تحلیل‌های انجام گرفته در محله‌های مورد مطالعه پژوهش حاضر، رتبه‌بندی احساس امنیت بر مبنای شاخص محیط‌زیست به ترتیب عبارتند از: ۲۲ بهمن، الهیه، شریعتی، آبادانی و مسکن، سعدی، چنانی، جوانشیر، جعفرآباد، آقاجان و فیض آباد.

به‌طور کلی احساس امنیت در محله‌های مختلف شهری کرمانشاه، به دلیل نبود برنامه‌ریزی و مدیریت صحیح و به تبع آن افزایش مهاجران، با اثرات منفی محیط‌زیستی همراه است. بنابراین در راستای مدیریت و برنامه‌ریزی کارآمد برای کاهش اثرات منفی و تقویت اثرات مثبت باید اقدامات جدی صورت پذیرد، تا به افزایش احساس امنیت شهروندان منجر شود. اگرچه پژوهش حاضر گامی نخستین و ابتدایی در راستای شناسایی محله‌های مختلف شهری در احساس امنیت شهروندان است، لیکن با توجه به نتایج حاصل از پژوهش می‌توان اقدامات زیر را برای افزایش حس امنیت در فضاهای شهری پیشنهاد کرد:

- تشکیل کمیته‌های اختصاصی مربوط به هر محله در شهرداری مناطق با عنوان شهر و شهروندان که شامل نماینده‌هایی از مجلس، پلیس، سازمان حفاظت از محیط‌زیست، پلیس و راه و شهرسازی و از سوی دیگر برگزیدگانی از اهالی و ساکنین در محله است و مشکلات موجود به ویژه کیفیت محیط‌زیست و تأثیر آن بر ناامنی را با روش‌های مشارکتی شناسایی و ارزیابی کنند.
- ایجاد شوراهای محله‌ای در جهت تقویت حس سرزندگی و تعلق به مکان در محله‌های فرسوده و مسئله‌دار همچون: آقاجان، فیض آباد و جعفرآباد با هدف تقویت ساختارهای اجتماعی محله‌ای و حس مشترک هم‌شهری و هم‌محله‌ای بودن با توجه به بافت اجتماعی مهاجر بودن.
- حذف فضاهای بن‌بست و مکان‌های تجمع زباله و اصلاح فضاهای متروک شهری مانند پارک‌ها و فضاهای سبز که زمینه کارتن‌خوابی و سایر جرایم را فراهم ساخته است. در این زمینه تزریق کاربری‌های فعال اجتماعی و اقتصادی و همچنین افزایش سرانه فضای سبز پیشنهاد می‌شود.
- برگزاری جلسات دوره‌ای آموزش شهروندی و برگزاری جشن‌ها، مراسم و گردهمایی‌های اجتماعی در مرکز محله‌ها

جدول (۴): رتبه‌بندی محله‌های شهری کرمانشاه از نظر احساس امنیت بر مبنای شاخص محیط‌زیست شهری، (ماخذ: Amjadian et al., 2021)

شاخص‌های محیط‌زیست شهری		
محلّه ها	رتبه	میزان تاپسیس
سعدی	۵	۰/۰۳۲۶
جوانشیر	۷	۰/۰۱۹۸
آبادانی و مسکن	۴	۰/۰۹۸۵
۲۲ بهمن	۱	۰/۳۱۵۱
فیض آباد	۱۰	۰/۰۱۱۹
شریعتی	۳	۰/۱۵۴۸
چنانی	۶	۰/۰۲۵۶
جعفرآباد	۸	۰/۰۱۵۴
آقاجان	۹	۰/۰۱۳۷
الهیه	۲	۰/۰۲۹۴۵
میانگین		۰/۰۷۲۸
انحراف معیار		۰/۰۶۵۵
ضریب پراکندگی		۰/۰۷۳

نتیجه و بحث

به‌طور کلی، نتایج پژوهش گویای این است که رابطه معناداری بین محله‌های مختلف شهری و احساس امنیت بر مبنای شاخص محیط‌زیست شهری وجود دارد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که محیط‌های شهری بنا به شرایط موجود، یعنی شکل‌گیری فضاهای سبز و توجه به کیفیت محیط و متغیرهای آن: میزان فضای سبز موجود، آلودگی هوا، آلودگی صوتی و حجم زباله می‌توانند بر میزان احساس امنیت موثر باشند. ایجاد فضاهای منظم و به دور از نابسامانی محیطی و نیز افزایش کیفیت محیط‌زیست از طریق توجه به نیازهای اساسی زندگی شهری به عنوان مطلوبیت فضای شهری به حساب می‌آید.

نتایج پژوهش نشان می‌دهد هر چه میزان رفت و آمد در فضاهای شهری بیشتر باشد، شهروندان احساس امنیت بیشتری می‌کنند. با توجه به اینکه شهروندان تمایل دارند در محیط‌هایی از شهر رفت و آمد کنند که به لحاظ نظم فضایی، کیفیت محیطی، فضای سبز، آلودگی هوا و آلودگی صوتی، بوی مطبوع و حجم زباله در شرایط مساعد قرار داشته باشد، بنابراین شاخص‌های مبتنی بر محیط‌زیست، می‌توانند احساس امنیت شهری را از طریق الگوهای رفتاری شهروندان بر مبنای تأثیر

- برای افزایش حس تعلق و مسئولیت نسبت به فضاهای شهری در شهروندان و کاهش احساس ناامنی و خسارات ناشی از رفتارهای خرابکارانه (صدمات ناشی از وندال‌ها) و عدم ریختن زباله در محیط محله که به ارتقای سطح فرهنگی شهر منجر می‌شود.
- حذف کاربری‌های کارگاهی پر سر و صدا و تعمیرگاه‌ها از سطح محله‌ها و لایه اول خیابان‌های شهری.
- تبدیل برخی از خیابان‌ها به گذرهای پیاده‌مدار با هدف کاهش آلودگی هوا و آلودگی صوتی.
- در نظر گرفتن ظروف زباله به تفکیک زباله‌های قابل بازیافت و غیرقابل بازیافت و آموزش شهروندان در استفاده از آنان.

فهرست منابع

- Adibi saad nezhad, F. & Azimi, A. 2012. Explaining security in urban environments based on physical and design parameters. *Environmental based territorial planning*, 15: 81-105. (in Persian).
- Alikhah, F. & Najibi Rabiei, M. 2006. Fear of crime among women at public spaces social welfare, 6(22): 109-131. (in Persian).
- Azimi Hashemi, M. 2005. Comparative analysis of socio-economic security of Mashhad and Iran. *Journal of Khorasan culture*. (in Persian).
- Bonnete, C.; Sophie, B. & Pascal, G. 2007. Effects of Security Location on Social Security in France. *Population*, 61(1): 41-70.
- Brownlow, A. 2004. A geography of men's fear, Department of Geography and Urban Studies, Temple University, Philadelphia, PA 19122, *Geoforum* 36, www.elsevier.com/locate/geoforum.
- Boyle, J.; Findlay, C. & Forsyth, L. 2001. An Investigation into Women's Perceptions of Fear and the Design of the Urban Environment. London, Edinburgh College of Art, School of Architecture.
- Cozens, P. M. 2000. Investigating defensible space and the criminogenic capacity of characteristic British housing designs. (Doctoral dissertation, University of Glamorgan).
- Dey, K.; Stump, C. & Carreon, D. 2003. Confrontation and Loss of Control: Masculinity and Men's Fear in Public Space. *Journal of Environmental at the Annual Meeting of the ASC Annual Meeting*, St. Louis Adam's Mark, St. Louis, Missouri, November 12.
- Foster, S.; Knuiman, M.; Villanueva, K.; Wood, L.; Christian, H. & Giles-Corti, B. 2014. Does Walkable Neighbourhood Design Influence the Association between Objective Crime and Walking?. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 11:100.
- Gert, V. B. 2005. Fear of crime: feeling (un) safe and (in) secure in the city. Available from: http://mineco.fgov.be/informations/statistics/studies/ac084_en.
- Gharaei, F.; Radjahanbani, N. & Rashidpour, N. 2010. Study of sense of safety in different urban areas, case study: A comparison of regions and of Tehran municipality. *Armanshahr*, 3(4): 17-32. (in Persian).
- Giordano, L. M. 2008. Land Use, Street Networks, and Crime Patterns in the Mattapan Section of Boston, Massachusetts, Paper presented.
- Kolahchian, M. 2003. Opposition crisis analysis. 2003. Tehran: strategic studies institute. (in Persian).
- Lavalle, C. 2010. The European Environment. Copenhagen, Publications office of the European Union. Denmark.
- Meyer, T. & Qhobela, M. 1998. The history of crime prevention through environmental design: A comparative study. CSIR. Division of building technology.
- Miller, D. & Drawe, D. 2013. Urban environmental planning (Policies, instruments and methods in an international perspective). Translator: Zarbani, A.; Meshkini, A.; Faryad, P.; Nezhad, H. Tehran: Pars zia publishers. First edition. (in Persian).

- Mirhoseini, Z. & Jahanbakhsh, H. 2017. The effect of the physical components of the historical context on the environmental security of tourists (case study: Aedakan, Charkhab neighborhood). *Hoviatahahr*, 10(28): 89-104. (in Persian).
- Moayedi, M.; Alinejezhad, M. & Navaei, H. 2014. Study of the pattern of urban landscape components in improving the level of security in urban public spaces, case study: Evin neighborhood of Tehran. *Social security studies*, (35): 159-191. (in Persian).
- Moazen Jami, M. 1998. Take a look at pathology of national security. *Defense strategic studies*, 1(1): 74-90. (in Persian).
- Mumford, L. 2004. *Cities culture*. Translator: Aqvami Moghadam, A. Tehran: Architecture and urban planning research center. (in Persian).
- Parivar, P.; Yavari, A.; Faryadi, S.; Sotoudeh, A. 2009. Analysis of ecological structure of Tehran landscape to develop restoration and enhanced environmental quality strategies. *Journal of environmental studies*, (51): 45-56. (in Persian).
- Rabbani, R. & Hemmati, R. 2009. Sociological explanation of fear of crime a case study of Zanjan citizens, 9(3-4): 58-88. (in Persian).
- Rajabipour, M. 2003. An introduction to the sense of security in field of purpose. *Journal of police*, 5(18): 8-29. (in Persian).
- Robati, M. 2015. Urban Environmental Quality Measurement Using The Combined Index Model Of Tehran Metropolitan Case Study. *Land Examinations*. 7(2), 275-255. (In Persian with English abstract).
- Seyfoldini, F.; Mansourian, H. 2012. Pattern of urban services concentration and its environmental impacts on Tehran city. *Journal of environmental studies*, 37(60) 53-64. (in Persian).
- Sherman, B. 1988. *Cities Fit to Live in (Themes of Variation)*. London: Derek Jones.
- Siebel, W. & Wehrheim, j. 2003. security and the urban public sphere. *urban studies*, 42(2), 45-60.
- Spelman, W. 1993. Abandoned buildings: Magnets for crime?. *Journal of Criminal Justice*. 21(5):481-495.
- UN Habitat. 2009. *Planning Sustainable Cities. Global Report On Human Settlements*.
- Wilson. J. & Kelling, G. 2003. Broken windows theory, the police and neighborhood safety. Translate by: Sadri Tohid Khane, M. (in Persian).
- Zabetian, E.; Bemanian, M. & Rafieian, M. 2010. Evaluation of the planning pattern of landuses on women safety improvement in urban spacec, (case study: central district of Tehran city). *Quarterly journal of social sciences*, (48): 107-147. (in Persian).
- Zangiabadi, A. & Rahimi, N. 2010. Spatial analysis of crime in Karaj city (witeused GIS). *Private law stidies*, 40(2): 179-198. (in Persian).